

ZNAČENJE RIJEČI »KATALYMA«

Dr Celestin TOMIĆ

»I rodi sina svoga, prvorođenca, te ga povije u pelenice i položi u jasle, jer u gostionici nije bilo mjesta za njih« (Lk 2,7).

Tradicionalna bezazlena božićna poezija često dramatiizira svetu noć Kristova rođenja. Zapovijed cara Augusta dođe nenadano, neočekivano. Marija i Josip u žurbi krenu u Betlehem. Grad vrvi od došljaka na popis pučanstva. Josip obilazi s Marijom ulice grada. Kuca na vrata prijatelja i rodbine. Sva mu se vrata zatvaraju. Betlehem je negostoljubiv za njih dvoje. Potraže sklonište, jedini Kan, svratište, gdje se ljudi na prolazu zaustave. I tu je sve puno. Sva su mjesta već zauzeta. Ljudi polijegali na smrdljive pokrivače, a životinje posred Kana mirno jedu svoju škrtu travu. Josip i Marija odu izvan grada, nađu napuštenu jednu spilju i tu se sklone.

Ugledni poznavalac semitskih običaja F. M. William još više dramatiizira taj događaj. Josip i Marija radi svog neobičnog načina života bili su izbačeni iz svog klana, i stoga nitko od rodbine nije ih mogao više primiti k sebi. Svi su ih odbijali s prezirom i prijatnjom.¹

Ipak, čitajući mirno sam sveti tekst Lukina evanđelja uz pomoć povijesnih i arheoloških podataka, događaj možemo promotriti u novom svjetlu, koji je bliži povijesnoj zbilji i više evanđeoski.

Dolazak u Betlehem

Evanđelist nam ne govori da su Josip i Marija stigli u Betlehem u predvečerje Isusova rođenja. Izričito nam evanđelist kaže da su tu već *bili* kad je došlo vrijeme Mariji da rodi (Lk 2,6).

Popis pučanstva uvijek je bio najavljen godinu dana unaprijed, kako se to može zaključiti iz povijesnih podataka.² Josip sigurno nije čekao zadnji čas da krene na put. Josip se pokazuje razboritim te je na vrijeme planirao svoj dolazak u Betlehem.

¹ F. M. WILLIAM, *Das Leben Jesu im Lande und Volke Israel*, Herder 1934.
² Rebić-GAECHTER, *Marija u Bibliji*, Zagreb 1970, 66.

Isto tako ne moramo zamisliti pun grad pridošlica na popis. Popis traje više vremena i svaki može prikladno vrijeme izabrati da izvrši tu svoju građansku dužnost.

Prema tome, razlog zašto Marija »dijete položi u jasle, jer u gostionici (katalyma) nije bilo mjesta za njih« nema veze s njihovim dolaskom u Betlehem. To je rečenica za sebe i moramo potražiti smisao njen u svjetlu arheoloških i povijesnih prilika vremena.

Što znači katalyma?

O značenju riječi katalyma ovisi rješenje. Redovito svi prevodioci prevode riječ s »gostionica« (Šarić, Vuk, Zagoda, Rupčić, Kaštelan-Duda). I misli se kod toga na »svratište«, neku vrst tadašnjeg »motela«, karavansko svratište kakvo se nalazi u svakom palestinskom gradu. To je veliki prostor, ograđen zidom s trijemovima, gdje bi karavane navraćale i tu noćivale. Životinje u sredini a ljudi uz zidove, podno trijeva da budu zaštićeni od kiša. Neki se pozivaju na Jer 41,17 gdje se spominje Geruth Kimham, koju prevodioci prevode različito: »gostionica Hamanova« (Daničić, Šarić), »svratište Kan-Kimham« (Kaštelan-Duda), ili ostavljaju riječ u izvorniku: Geruth Kimham. Nalazi se nasuprot Betlehemu. Izgleda da se ne radi o nekom svratištu, Kanu, nego o jednom pograničnom mjestu.

Riječ u ovom kontekstu ne može značiti »gostionicu«. Evanđelist zato upotrebljava prikladniji izraz pandocheion (Lk 10,34) koju riječ gotovo svi prevodioci prevode »gostionica«. Ili bi upotrijebio uobičajene riječi: ksenodocheion i katagoghion.

Evanđelisti Luka i Marko upotrebljavaju ovaj izraz u svom evanđelju da označe »dvoranu« koja je rezervirana za specijalne okolnosti.³ Isus šalje svoja dva učenika Petra i Ivana da zatraže kod svog prijatelja *katalymu*-dvoranu i da tu pripreme vazmenu večeru. I ovaj im je dao *anagaion*-»veliku dvoranu s naslonjačima« (Lk 22,1 s; Mk 14,14 s).

Prema tome, katalyma označuje stambenu prostoriju, ovelu sobu u kući. Luka upotrebljava i glagol katalysai u istom smislu — svratiti kao gost u prijateljsku kuću (Lk 19,7).

Slijedi da se Marija i Josip nalaze već u prijateljskoj kući, vjerojatno kod nekih od svojih rođaka koji su im odstupili za neko vrijeme svoju ovelu sobu.

Kuća-spilja

Zašto je onda Marija položila dijete »u jasle«? Jasle nas podsjećaju na staju ili spilju. I tu nam pomaže arheologija i palestinski običaji gradnje kuća.

Kuće Betlemićana, kao i danas siromašne arapske kućice, malene su i načinjene od blata i ilovače. One se naslanjaju na pećinu u kojoj su ili prirodne ili izdubene spilje koje služe za staju i spremišta. Ove su mnogo prostranije.

Marija se u noći rođenja sklonila u spilju iza kuće gdje je bilo više prostora i mira. I tu u »jasle« izdubene u spilji položi svoje dijete.

³ A. OLIVAN, *Maria nella sua terra*, Milano 1958, 71.

Evangelista Matej piše da su magi ušli »u kuću« i tu našli »dijete s Marijom, majkom njegovom« (Mt 2,11). Ne trebamo praviti kombinacije i tražiti drugo prikladnije mjesto kamo su se sklonili iza rođenja Isusova njegovi roditelji. Ostali su na istom mjestu.

To nam jasno potvrđuje i stara tradicija iz drugog i trećeg stoljeća koja govori o jednom te istom mjestu u kojem se Isus rodio i gdje je primio poklon mudraca.

Ovu tradiciju potvrđuje apologeta sveti Justin (155—160), rodом iz Palestine, koji dobro pozna tradicije kršćanske u Betlehemu.⁴ Origen dokazuje ovom tradicijom ostvareno proroštvo Malahijino.⁵

Tradicija i arheologija ukazuju na jedno mjesto rođenja i boravka Isusova u Betlehemu. Tu tradiciju potvrđuje i ovjekovječuje biser-bazilika Konstantinova koja nam je sačuvana do današnjeg dana uz male preinake i kojoj se već divi anonimni hodočasnik iz Bordeauxa god. 333.⁶

Arheološka iskapanja potvrdila su gotovo dvije tisuće godina izvornost ovog mjesta kulta. Bazilika se izdiže nad mjestom gdje je bila kuća-spilja i čuva do danas u pećini udubljene jaslje kakve se i danas susreću kod siromašnih arapskih obitelji. Rušenja, ratovi, mržnja, progonstva nisu mogli kroz vjekove uništiti ovo mjesto ljubavi božanske, poezije i ljepote, na kojem su Marija i Josip u punoj nježnosti svojih čistih i nevinih duša iskazali svoju ljubav i prvi se poklonili Djetetu i Bogu. Tu su i pastiri vidjeli Slavu Božju i poklonili se svome »Spasitelju — Kristu Gospodinu« (Lk 2,11). Na istom mjestu »magi padoše ničice i pokloniše se« »novorođenom kralju židovskom« i Bogu svome (Mt 2,5.11).

U ovom svjetlu događaj Kristova rođenja možemo bolje protumačiti. Josip nije čekao zadnji čas da krene na put. Marija je trudna i, da izbjegne neugodnosti na putu, na vrijeme stiže u Betlehem. Vjerojatno je krenuo odmah nakon vjenčanja uvidjevši u zapovjedi cara Augusta božansku poruku da se ukloni iz Nazareta te izbjegne šaputanja i neugodnosti što se dijete rodilo malo iza vjenčanja.

Kad je Josip stigao u Betlehem, smjestio se u maloj sobici-katalyma »kuće-spilje« nekog svog rođaka ili znanca. Tu je Josip nastavio svoj tesarski posao i vjerojatno je planirao sebi pribaviti svoju kućicu i nastaniti se u Betlehemu. Nakon nekog vremena svog boravka u Betlehemu Marija rodi svoje Dijete. Soba u kojoj su boravili možda je bila prolazna i nije bilo dosta mjesta u njoj. Marija se povukla u spilju iza kuće i tu je rodila i položila dijete u jaslje koje su tu već bile. Josip je iza božićnih događaja odlučio da ostane na tom mjestu gdje je dijete Isus ugledalo svjetlo. Stoga isto mjesto Luka može zvati spilja-staja (»jaslje« nas podsjećaju na staju ili spilju) i Matej »kuća« (Mt 2,11).

Ovo tumačenje baca novo, toplije svjetlo na Josipa i Mariju u onim danima pripreve, a i na stanovnike Betlehema koje ne smijemo prikazivati kao zatvorene, negostoljubive, krute prema svetoj obitelji. Svoje gostoprinstvo oni će skupo platiti gubitkom svoje vlastite djece. Ali i

4 »Kad se rodilo Dijete (Isus) u Betlehemu, jer Josip nije našao mjesta u selu, skloni se u obližnju spilju. I dok su bili tamo, Marija rodi Krista i položi ga u jaslje gdje su ga našli magi koji su došli iz Arabije« (Justin, ELS, br. 89. A. Olivian, nav., dj., 194).

5 Origen, ELS, br. 90.93.101.

6 Vidi: sv. Jeronim, ELS 93.101; Arculfus (670), ELS br. 110.2; S. Wilibaldus (723—726), ELS, br. 114.3; Bernardus Monachus (870), ELS, br. 116; Usp.: BAGATTI, *Gli antichi edifici sacri di Betlemme*, Jerusalem 1952; A. Olivian, nav. dj., 70—74.

Spasitelj je izlio obilje svoje milosti u svetoj noći i kasnije na ovo mjesto u kojem je ugledao svjetlo ovoga svijeta.

SUMMARIUM

Vocabulum *katalyma* regulariter traducitur ut aliquod diversorium, Kan in civitate Bethleem. At ex usu vocabuli apud ipsum evangelistam Lucam (22,1 s; Mc 14,14) et ex usu verbi *katalyein* (Lk 19,7) videtur quod agitur de parte domus — speluncae in qua familia sacra tempore suae commorationis bethlemicae sese recepit.